

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 761

מסכת יומא מ"ד - נ' ♦ מעשרות ג', י' - ד', ה'

בס"ד, י"ט טבת תשע"ד

השבוע בגליון

- ♦ לקרוא בלא טעמים
- ♦ "מאה על מאה" - ריבוע?
- ♦ אמירת סדר העבודה ביום הכיפורים
- ♦ מי היה יוסי בן יוסי כהן גדול?

- ♦ ברכת "שהחינו" על בגדים הפוכים
- ♦ בגד הפוך בספירת העומר
- ♦ טעמי המקרא מהווים הוכחה לפיסוק הפסוקים?
- ♦ חלק מהטעמים נשכחו במהלך הדורות

דבר העורך

בלי מילים

הם לא הכירו זה את זה. הוא מירושלים והוא מהפריפריה. האחד היה תלמיד חכם עצום, בקי בכל חדרי התורה. זצ"ל. האחר התודע ללימוד הגמרא עשרה ימים לפני התרחשות המעשה. נרו יאיר. אין כאן השוואה או נסיון ליצור מכנה משותף, אלא מבט על הגמרא הקדושה, דרך שתי זוגות עיניים. שלו ושלו.

נפתח בו. נרו יאיר. היה זה בתקופה האחרונה. הוא ניגש אל הרב מגיד השיעור. יראת כבוד נסוכה על פניו. לא מכבר, לפני ימים אחדים, הצטרף אל לומדי הדף היומי. יותר נכון, הצטרף אל לומדי הגמרא. הוא בן שישים, וכמספר שנותיו כך מספר השנים בהן לא פתח גמרא. עד... עד שהצטרף עתה אל הדף היומי. - **כבוד** הרב, אפשר? שאלה? **בודאי**. - **כבוד** הרב. אני רואה שאנשים מניחים סידורים על הגמרות. זה מותר? - **כן**, יקירי. על תורה שבכתב אין להניח תורה שבעל פה, אך הסידור והגמרא בדרגה שווה המה, אין מניעה להניח סידור על גמרא או גמרא על סידור. לא נחה דעתו. **מבטו** לא סר מעיני מגיד השיעור, אבל על גמרא? **שוב** הסביר מגיד השיעור. יש תורה, יש נביאים, יש כתובים, יש משנה... "ניסה להסביר את הסדר ואת ההשתלשלות. לא נחה דעתו."

דף מח/א אפכיה למנא ודבקה

ברכת "שהחינו" על בגדים הפוכים

בימים עברו רכישת בגד היוותה הוצאה ניכרת שהכבידה על כלכלתם של בתים דלים, וכך הומצאו רעיונות שונים לשימוש חוזר ונשנה בחפצים שהועם זוהרם. אחת ההמצאות המפורסמות, הנידונה רבות בספרי הפוסקים מזוויות שונות, היא בגדים הפוכים.

העניים, הדלים והאביונים, נהגו להפוך בגד שבלה ולהשתמש בצדו השני. הצד החיצוני, השחוק והבלה היה הופך לצד הפנימי של הבגד, והצד הפנימי, עד לאותו יום, הפך לצד החיצוני. אותו יום היה ככל הנראה חג ושמחה עבור בעל הבגד, עד שהפוסקים דנים אם עליו לברך "שהחינו"..." [איזהו עשיר - השמח בחלקו].

הדיון החוזר ונשנה בספרי הפוסקים הוא, אם בגד מסוג זה נחשב בגד חדש, שהרי פנים חדשות באו לכאן, או שמא, מאחר שאותו בגד הוא, אין הוא נחשב חדש.

בגד הפוך בספירת העומר: בעל לקט יושר (ח"א עמ' צ"ח עניין א) סבר, כי לכל הפחות לעניין איסור חידוש בגדים בתקופת ימי העומר, בגד הפוך נחשב בגד חדש, ולפיכך הוא אסור על תלמידו להפוך את סרבלו בימי ספירת העומר [ראוי לציון, כי דבריו לגבי חידוש בגד בימי ספירת העומר אינם פשוטים כלל ועיקר, ראה בשו"ת לבושי מרדכי המצויין להלן, אות ב', ובמנהגי ישראל ח"א עמ' ק"ז]. אולם, לעניין ברכת שהחינו על בגד מסוג זה, כתב הלבושי מרדכי (שו"ת או"ח סי' קנ"ג אות א'), כי אין לברך עליו "שהחינו", מפני שעשיית בגד מחומר שכבר היה קרוי בגד, אינה עשייה חדשה. הלכה נוספת לגביה דנו הפוסקים, היא אם מותר בערב פסח להפוך בגד כדי לחדשו. שכן, בערב פסח אחר חצות אסור לעשות מלאכה (ראה שולחן ערוך או"ח סי' תס"ח ע"ב ומשנ"ב שם ס"ק ח'), והפוסקים דנו, אם הפיכתו נחשבת עשיית בגד חדש או תיקון בגד ישן (ארחות חיים ספינקא או"ח שם בשם שו"ת שמש צדקה סי' כ"ז).

היו שכתבו לחלק בין בגד שהפכוהו בלבד לבין בגד שפרמו את תפריו, הפכוהו ותפרוהו מחדש (ויען אברהם, או"ח סי' כ').

הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל, מוצא בסוגייתנו הוכחה מופלאה להכריע בדיון זה, האם בגד הפוך נחשב בגד חדש, אם לאו.

בגמרתנו אנו מתוודעים לספק שהציב מר בר רב אשי, לגבי "קומץ המנחה", הלא הוא חלק מן המנחה שקומץ הכהן בידו ומקריב על המזבח. לפני הקרבתו על המזבח, יש להניחו בתוך כלי שרת. מר בר רב אשי הסתפק, מה הדין בכלי שרת שהפכו אותו, והכהן הניח עליו את קומץ המנחה.

צעילוי נשמת

מרת **יהודית בריינה קמר** ע"ה
בת הרב אברהם מרדכי ואסתר טויבה
וינגרטן ז"ל נלב"ע כ"ג טבת תשס"ח
תנצב"ה
הונצחה ע"י בניה
יוסף משה יהודה ואבינועם קמר שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **זיסל אוסלקה** ע"ה
ב"ר פנחס יוסף הלוי ז"ל
נלב"ע י"ח טבת תשס"א
תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה ידידינו הר"ר **שלמה לוי** ה"ו זוג' מרת **עדינה תח"י** וב"ב - תל אביב

צעילוי נשמת

מרת **חנה פרל זילברברג** ע"ה
ב"ר אליעזר יששכר דב ז"ל
נלב"ע י"ט טבת תשס"ה
תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **מנחם צבי זילברברג** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה לקס** ז"ל ב"ר שלום ומלכה ז"ל
נלב"ע כ"ב טבת תשס"א **תנצב"ה**

הונצח ע"י זוג' מרת **חנה לקס תח"י** - גבעת שמואל, וילדי **י. לקס** - שוהם, **נ. לקס** - יד בנימין, **ד. קליין**, **מ. בוקובזה** - גב"ש

נר ה' נשמת אדם

רבינו חננאל מפרש, כי ספקו של מר בר רב אשי מתמקד במקרה שבו הפכו את דפנותיו כלי השרת, והדפנות שעד כה היו חיצוניות, עתה הן פנימיות ולהיפך. מר בר רב אשי הסתפק, מה הדין לאחר הפיכת הכלי הניחו את קומץ המנחה בצדו החיצוני, במקום שהיה קרקעיתו הפנימית של הכלי עד שהפכו את דפנותיו [זו דעת רבינו חננאל, אך יש ראשונים המפרשים אחרת].

לו היו מניחים את קומץ המנחה על צדו החיצוני של כלי שרת, ודאי לא היתה המנחה כשרה, שהרי יש להניחה על קרקעיתו. מעתה, העובדה שמר בר אשי הסתפק אם הנחת הקומץ על קרקעיתו ההפוכה של הכלי, מוכיחה כי הפיכתו אינה מחשיבה אותו לכלי חדש, שאם כן, אין כל סיבה שהנחת הקומץ על הדופן החיצונית של קרקעיתו תועיל... כל הספק נובע מכך שעל הכלי ההפוך נותר שמו ומעמדו הקודם. הרי לנו, כי כלי או בגד הפוך, אינם נחשבים חדשים [שר"ת בצל החכמה ח"ד סי' מ"ט, עיי"ש שהאריך מכמה סוגיות].

רבני בית מדרשנו העירו, כי הראייה מסוגייתנו אינה מוכחת באופן וודאי. שכן, בסוגייתנו מדובר בכלי כסף או בכלי זהב דק ביותר, שאפשר להפוך אותו מצד לצד, ובאופן זה ברי כי הפיכתו אינה נחשבת ביטול הגדרתו הקודמת, שהרי אפשר להפכו שוב. ברם, בהפיכת בגד יש צורך באמנות מיוחדת, ויתכן שהפיכה זו נחשבת יצירה חדשה.

דף נב/א חמש מקראות

טעמי המקרא מהווים הוכחה לפיסוק הפסוקים?

גמרתנו מונה חמשה פסוקים בתורה, שבהם מצוייה מלה שאפשר לשייכה הן למילים שלפניה והן למילים שלאחריה, ולא עלה בידי חכמים להכריע בדבר. "חמש מקראות אין להם הכרע".

אחד הפסוקים הוא "וּבְמִנְרֵה אֲרָבְעָה גְבָעִים מִשְׁקָדִים פְּתַרְיָה וּפְרָחִיָה" (שמות כה/לד). אפשר לפרש את הפסוק כי על ארבעת הגביעים להיות משוקדים, "ובמנרה ארבעה גביעים משקדים". אפשר גם לפרש, כי המלה משוקדים שייכת לחציו השני של הפסוק - "משקדים כפתריה ופרחיה", שעל כפתוריה ופרחיה של המנורה להיות משוקדים.

מדוע ה"אתנחתא" אינה מפסקת את הפסוק? השאלה המתבקשת היא, הואיל וטעמי המקרא ידועים לכל, ובאמצעותם הפסוקים מחולקים לפי תכנם, מדוע הסתפקו חכמים בדבר? הנה, הפסוק על טעמיו, מחולק ומפוסק היטב באמצעות האתנחתא שתחת המלה "גביעים":

וּבְמִנְרֵה אֲרָבְעָה גְבָעִים מִשְׁקָדִים פְּתַרְיָה וּפְרָחִיָה

האתנחתא, כשמה כן היא, מורה על עצירה והפסקה, לפי שכאן מסתיים משפט. ברורה, איפוא, כוונת הפסוק, ויש, איפוא, לברר מה מקור הספק.

הריטב"א כותב את הדברים הבאים: "נראה פירוש שאין להם הכרע מלשון דקראי, כל היכא דליכא פיסוק דקראי או הפסק טעמים. דאילו השתא דאיכא פיסוק דקראי והפסק טעמים, נתברר ספיקן". כלומר, מלשון הפסוק אין הכרע, אך כיום שבידינו חלוקה לפי פסוקים ויש בידינו טעמי המקרא, יש הכרע. את דבריו אפשר להבין לאור שיטת ראשונים הסוברת, כי לדעת רבי יוחנן (ל/א), עזרא הסופר הוא שתיקן את הטעמים, אך למשה רבינו ע"ה נמסרה התורה ללא טעמים כלל [ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך כ' עמוד תקצ"ח-ט]. לדעת הריטב"א, איפוא, דברי גמרתנו שיש חמשה מקראות ללא הכרע, הרי הם לשיטה הסוברת, כי הטעמים נתקנו על ידי עזרא הסופר, ולמעשה ספקות אלה הוכרעו על ידי עזרא הסופר בהטעימו את הפסוקים.

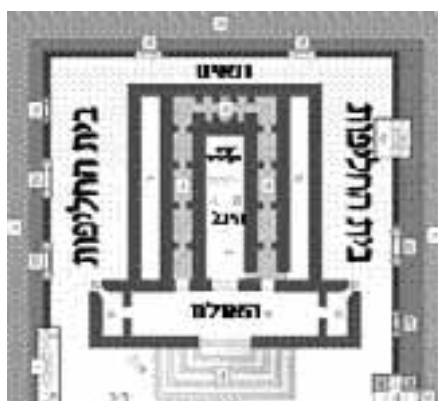
חלק מהטעמים נשכחו במהלך הדורות: ואילו המהרש"א כותב, כי אף שהטעמים ניתנו בסיני, לא היה בכחם להכריע את הספק מפני סיבה עצובה: חלקם נשכחו במהלך הדורות והיו ספקות היכן מיקומם המדויק. מחלוקת זו משפיעה הלכה למעשה על קריאת התורה.

לקרוא בלא טעמים: בספר שערי אפרים (שער ג' ט"ו) כתב, כי בקריאת התורה יש לקרוא פסוקים אלה ברצף, ללא ניגון הטעמים, כדי שלא ייראה כאילו אנו מכריעים בספק שהאמוראים הקדושים הותירוהו ללא הכרעה. דבריו עולים בקנה אחד עם שיטת הסוברים, כי דברי גמרתנו נסובים לכל השיטות, גם לאלה הסוברים שהטעמים ניתנו למשה בסיני, וכפי שכתב המהרש"א. ברם, לשיטת הריטב"א, אין כוונת הגמרא כי הספק שריר וקיים, אלא שעד שלא ניתנו הטעמים אפשר היה להסתפק בכוונת פסוקים אלה [אולם, יעויין בתוספות שכתבו, כי גם אחרי הטעמים אין הכרע על "משוקדים", וראה בהגהות על הריטב"א].

דף נב/א ההיכל מאה על מאה ברום מאה
"מאה על מאה" - ריבוע?

אמרו חכמים על בית המקדש השני: "ההיכל מאה על מאה ברום מאה". היינו: אורך ההיכל ורחבו, מאה אמה, כמו גם גבהו.

ההבנה הראשונית היא, כי כוונתם לריבוע של ממש, ששיעור כל אחד מצלעותיו הוא מאה אמה. אכן, זו שיטת הרמב"ם (בפירושו למסכת מידות ובהלכות בית הבחירה). נשים לב, כי החלק האחורי של האולם היה ברוחב מאה אמה, במקום בו היה פתח להיכל, אך מידות ההיכל עצמו היו מצומצמות יותר. עם

אבל על גמרא? מותר ככה? בטוח שמותר? הרי הגמרא היא החשובה לנו ביותר... גמרא!!!

מגיד השיעור הבין, כי אין מתפקידו לענות על השאלה הזו. הוא עד למעיין חיים המפכה בנפשו של יהודי: תוך ימים אחדים נקשרה נפשו בשמנת הגמרא. עד שהפך למגן על נפשו ולוחם למענה. **ללא** מילים. ללא הסברים. עשרה ימים של השתתפות בשיעור הדף היומי עשו את שלהם. המאור שבתורה. **הרב** מגיד השיעור שהביא את המעשה לידענותו ציין: כמובן שניסיתי שוב להעמיד את הדברים על דיוקם ההלכתי. הוא שמע ונפרד בהדרת כבוד. לא נראה היה שהשלים לחלוטין עם הדברים. **ואולי** טוב לו שכך. אשירו לו, שהדברים לא מתיישבים על לבו הנסער...

ונפשו קשורה בנפשה.

★ ★ ★

ומכאן למעשה מרטיט שסיפר הגאון ר' אורי יוסבלום שליט"א.

הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל היה מפורסם בביגיתו בתורה. מסופר עליו, כי שבעים פעמים למד את מסכת יבמות עם החברותא, הגאון רבי מיכל טיקוצ'ינסקי זצ"ל, בבית הכנסת חורבת רבי יהודה החסיד. עם סיום הפעם השבעים, הציע החברותא לעבור ללמוד מסכת אחרת, אך רבי צבי פסח השיב לו, "עכשיו? כשהתחלנו לקבל טעם במסכת?... וכך המשיכו ללמוד את מסכת יבמות עד שסיימוה מאה פעמים. או-אז עברו למסכת אחרת...

ביום מן הימים אירע אסון מחריד במשפחתו של רבי צבי פסח. ילדתו נלקחה לבית עולמה. הצער ניסר בעצמותיו ושיבר את נפשו. עד שבני המשפחה חששו לבריאותו. **כאשר** שבו בני המשפחה האבלה לביתם, ניגש הגאון אל ארון הספרים, שלף כרך גמרא מהוה מן המדף, והחל ללמוד, כפי שידע הוא ללמוד, בחשק ובטעם, בהנאה ובהתלהבות.

בני המשפחה חששו, כי צערו הרב גרם לו שישכח כי במצבו אינו רשאי ללמוד. אבלים אסורים בלימוד תורה. ניסו לרמוז לו, לומר משהו, אך הוא שקוע בתוככי הסוגיה, אינו שומע מאומה. **במשך** חצי שעה שהו בני המשפחה במתח רב, מה אירע לראש משפחתם. והנה, קם רבי צבי פסח מוקמו, סגר את הגמרא, והתיישב על הארץ כמנהג אבליים. **הביטו** בו בני המשפחה, והוא הביט בהם, ולמראה ארשת פניהם התמהמה הסביר ברטט: בשעה שנכנסתי לבית הרגשתי כי ליבי עומד להקרע לגזרים. סכנת נפשות אמיטית ריחפה עלי. חשתי כי איני מסוגל לשאת את הצער הנורא על אובדן ילדתי תמותי. **קולו** של הגאון האבל נישא ברמה כבת קול, "והרי תורת ה' תמימה - משיבת נפש!!! המבינים אתם, יקירי? הרגשתי כי אני מוכרח לייצב את מצבי על ידי לימוד דף גמרא. עזרה ראשונה. למדתי דף גמרא, ותחי נפשי. חלפה הסכנה, ועתה הנני ככל אבל שאינו רשאי ללמוד. **ונפשו** קשורה בנפשה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף מז/א הוציאו לו את הכף ואת המחטה
קשר הקב"ה עם ישראל

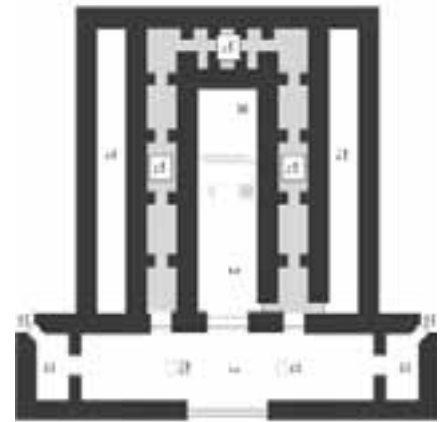
יש להבין, תמה האדמו"ר מסוכוטשוב זצ"ל בעל שם משמואל, הן תמיד הקטורת באה אחר ההזאות, וכאן לפניהן, מדוע?

ברם, הקטורת מסמלת את הקשר (קטר קשר בארמית) שבין היהודי לאביו שבשמים. לפיכך, בכל השנה מקריבים את הקרבן, קרבן התמיד, לכפר על העוונות ורק אחר כך אפשר להתקשר להקב"ה. ביום הכיפורים מקדימים את קטורת היום לקרבנות היום, לרמז על מעלת ישראל ביום זה: הקשר להקב"ה קיים בכל מצב, והוא מביא בעקבותיו את הכפרה... (מעיינה של משנה).

זאת, המקדש עצמו, על האולם, ההיכל, קדש הקדשים והחזרים שלצדו, היו בתוך מבנה רבוע, שמידותיו מאה על מאה אמה, וזו כוונת חכמים.

ברם, הדעה הרווחת בין יתר הראשונים אינה כן. לדעתם, וכך נעשה ברוב האיורים הנפוצים, צורת ההיכל והאולם היא כצורת האות הלטינית T הפוכה. ראשה המאוזן הוא האולם ובית החליפות, וגופה המאונך הוא ההיכל וקדש הקדשים.

לפי שיטות אלו, אין כוונת חכמים שההיכל היה מאה על מאה אמה רבוע, אלא שארכו המירבי ורחבו המירבי הגיעו למאה על מאה (עיין במידות שם במפרשים ובתו"ט באורך, וכן גם לדעת הרמב"ם אינו מאה על מאה אמה במדוייק, ראה מדות סוף פ"ד ובפירושו המשניות שם).

לפרשנות זו השלכה למקומות אחרים. אם בלשון חז"ל "מאה על מאה" אין הכוונה כבשפה המדוברת לריבוע בדווקא, הרי שאף לשונות אחרים שבחז"ל מתפרשים כן. במידות הר הבית אמרו חז"ל, שהוא "ת"ק אמה על ת"ק אמה". גם כאן אפשר להבין כי מדובר בריבוע מדוייק, אולם, כיום ניכר לכל, כי הכותל המזרחי והכותל המערבי אינם מקבילים ואינם משלימים ריבוע.

ברם, לאור האמור, אין בכך כל קושי, כיוון שחז"ל נקטו את השיעורים המרביים בלבד; האורך והרוחב הגיעו עד למקסימום של חמש מאות אמה, אף אם במקומות מסויימים השיעור היה פחות מכך (מידות ומשקלות של תורה עמוד רמ"ו).

אף בשיעור רביעית הלוג, המהווה אבן מידה לשיעורים רבים שבתורה, כגון, שיעור כוס קידוש ושיעור שתיה לברכה אחרונה ועוד, אמרו חז"ל, שהוא כגודל כלי של "אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע" (פסחים קט/א). ההבנה הפשוטה היא שמתואר כאן גדלה של קוביה המכילה רביעית. משום כך תמה רבינו הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל, בעל נודע ביהודה, הן רביעית הלוג היא, כידוע, ביצה ומחצה [הלוג שש ביצים]. והנה, בקוביה בגודל הנזכר בגמרא נכנסות שלש ביצים בנות זמננו (ראה צ"ח פסחים קט/ב). מכאן הסיק (שם) כי הביצים של זמננו קטנו, ואי אפשר לאמוד בהן שום שיעור. הנחתו זו פתחה פולמוס גדול שלא פסק עד היום. אולם, לדעת ראשונים אחדים יתכן כי חז"ל לא כיוונו לכלי בצורת קוביה, אלא לכלי מעוגל וצורתו כחצי ביצה שקוטרו "אצבעיים על אצבעיים" וגובהו "חצי אצבע וחומש אצבע". כלי כזה מכיל מחצה בדיוק מהקוביה האמורה, ונכנסות בו ביצה וחצי בלבד וכפי שנזכרנו לעיל, כי יש מקומות בהם השתמשו במדות מרובעות אף על פי שהמדה לא היתה מרובעת [מדות ומשקלות של תורה, פרק פ"ט, וע"ש שזו גם דעת הלבוש במספר מקומות - עטרת זהב סימן שכ"ד ולבוש החור סימן תנ"ו. וע"ש עוד בפרק צ' שיש ראשונים שכתבו מפורשות כי השיעור הוא בכלי מרובע].

אמירת סדר העבודה ביום הכיפורים

בכל קהילות ישראל אומרים בתפילת המוסף של יום הכיפורים את סדר עבודת יום הכיפורים של הכהן הגדול בבית המקדש. מנהג אמירת סדר העבודה ביום הכיפורים הוא קדום ביותר ונהג כבר בתקופת האמוראים.

במסכתנו המנהג נזכר פעמיים, על אודות שליחי הציבור שקראו את סדר העבודה לפני רבה (לו"ב) ולפני רבא (נו"ב), אשר העירו להם על נוסח הקריאה, ומכאן מוכח, כי כבר בתקופתם נהגו כן (ר"ן ו'א מדפי הרי"ף). **אימתי נאמר סדר העבודה?** התפילות הקבועות בידינו מותאמות לקרבנות היום; שחרית - כנגד תמיד של שחר; מוסף - כנגד קרבנות המוספים, ומנחה כנגד תמיד של בין הערביים. עבודת יום הכיפורים הנאמרת ב"סדר העבודה" מתייחסת בעיקר לקרבנות המיוחדים ליום הכיפורים ובתוך כך מסדרים את עבודת היום כולו [כולל חמש טבילות ועשרה קידושין, הכנסת הקטורת לקדש הקדשים, תמידים ומוספים]. היכן, איפוא, ראוי למקמה בתפילות היום?

כיום נהוג לומר את סדר העבודה בתפילת מוסף, כאמור. הט"ז (או"ח סימן תרכ"א ס"ק ב') כותב, כי טעם הדבר מפני שיעקר עבודת יום הכיפורים היתה בקרבן המוסף. מפרשים אחרים הוסיפו להסביר, כי קרבנות המוסף נעשו חלקם בבוקר וחלקם לפנות ערב (ראה לקמן ע"א), ממילא עיקר עבודת יום הכיפורים נעשתה בין קרבנות המוסף ולפיכך נאמר סדר העבודה בתפילת המוסף (עיין באלף המגן סימן תרכ"א סעיף ד' ובביאור הגר"א ועוד). עוד הוסיפו ודימו זאת לאמירת מלכויות, זכרונות ושופרות בראש השנה, הנאמרים במוסף (ראה ב"י סימן תרכ"א בשם המרדכי).

מנהג זה, לומר את סדר העבודה במוסף, מוזכר כבר בגאונים (ראה אוצר הגאונים יומא עמודים 40-41), ומועתק בטור (סוף סימן תרכ"א) ובבית יוסף (שם), ונפסק בשולחן ערוך (שם, סעיף ב'). ברם, היו גם מנהגים אחרים, כדלהלן. הכל בו (סי' ע') כתב, כי מנהגם היה לומר את סדר העבודה הן בשחרית והן במוסף (מובא בב"י שם). בקהילות אחרות נהגו לומר את סדר העבודה שלש פעמים: בשחרית, במוסף ובמנחה, ובכל אחד מהם בנוסח אחר (ראה ראב"י ח"ב סי' תקל, ואור זרוע הלכות יו"כ דף ס"ד טור ג', ובאצה"ג שם).

מנהג תושבי בגדד: רב האי גאון שנשאל על ידי תושבי בגדד, אם נכון מנהגם לומר את סדר העבודה בשחרית, כתב להם כי סדר העבודה שייך למוסף בלבד. מנהגכם, הוא טורח לאלפם בינה,

דף מז/א מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי

זכרת קמחית, וכשכר על צניעותה יצאו ממנה

שבעה כהנים גדולים. מה מדה כנגד מדה יש כאן? **הרמב"ם** (בהלכות אישות פרק י"ג הלכה י"א) מתאר את האשה היהודית - יושבת בזוית ביתה, שכל כבודה בת מלך פנימה.

וכרמ"ם (הלכות כלי המקדש פרק ז') נכתב, כי כבודו של הכהן הגדול לישיב בבית המקדש כל היום, "ולא יצא אלא בליה, או שעה או שתיים ביום". **האשה** הצנועה השרישה בבניה את התכונה, שהיו ראויים לכהונה גדולה! ("חמודי יצחק").

דף נ"א בזאת יבא אהרן אל הקדש

קורות שנת ת"ח

בשנת ת"ח פרסמו כמה מן המקובלים הגדולים, כי שנה זו ראויה לביאת משיח; "זאת" מספרה ת"ח - בי"זאת' יבוא אהרן אל הקודש.

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי צבי שיף** ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א בטבת תשנ"ח

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שושנה ברגר** ע"ה

ב"ר אברהם שויבין ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשע"א

תנצב"ה

הנוצחה ע"י משפחות **לוסטג, קוק וכרמל** הי"ו

לעילוי נשמת

הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה

בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשל"ז

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר הירש** ז"ל

ב"ר יהושע צבי ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשס"ח

תנצב"ה

הנוצח ע"י משפחת **הירש** שיחיו - אפרת

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשל"ב

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נח ליפמן הכהן אורנבוכ** ז"ל

ב"ר עמנואל ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשל"ו

ומרת **גניה אורנבוכ** ע"ה

ב"ר דוד חרש ז"ל נלב"ע ח' בכסלו תש"ן

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידנו חתנם ובתם הר"ר **שמואל אורנבוכ** וזוג' מרת **אסתר** שיחיו - בני ברק

בא מתוך שחביב היה על העם סדר העבודה הנהיגו לאמרו גם בשחרית. גאוני בגדד לא יכלו לבטל את העם מנוהגו זה, ולפיכך הוא נותר לדורי דורות. מכל מקום, הוא מורה להם, אחר שכך כבר נעשה, "אל תשנו ממנהג אבותיכם" (אוצה"ג שם בשם ר"צ גאות).

נזכיר עוד, כי לעומת המנהג הרווח לומר את סדר העבודה בחזרת הש"ץ של מוסף, נהגו יהודי תימן לאמרו לאחר סיום התפילה (מזהב ומפז עמוד י"ח-י"ט).

סדר העבודה נאמר בצורת פיוט: מתוך מספר פיוטים שנתחברו לו, נאמרים כיום שניים: "אתה כוננת" שנאמר על ידי קהילות הספרדים והתימנים, ו"אמיץ כח" הנאמר בידי קהילות אשכנז [מלבד מספר קהילות תימניות האומרות "אמוני לבבי" לאבן עזרא].

הפיוט "אמיץ כח" נתחבר על ידי רבי יוסף טוב עלם, מן הראשונים, ולשונו עשירה מאד בביטויים מכל רחבי התנ"ך בצחות לשון הקודש, ולפיכך הוא קשה להבנה ללא לימוד יסודי. לעומתו הפיוט "אתה כוננת" - שנדפס גם ברוב מחזורי האשכנזים על הדף מתחת ל"אמיץ כח" - קדום מאד, ולשונו לשון הקודש ברורה ופשוטה. הפיוט הוזכר כבר על ידי הגאונים (ראה סדור רב עמרם גאון) והראשונים (כמו הריטב"א), ורבותינו הראשונים, חיברו עליו ביאורים ופירושים שונים וכן פיוטי פתיחה וסיום, ביניהם רבי שלמה אבן גבירול (עיין אוצר הגדולים ח"ד עמ' קפ"א).

מי היה יוסי בן יוסי כהן גדול? מחברו של "אתה כוננת" הוא יוסי בן יוסי כהן גדול. מי היה "יוסי בן יוסי כהן גדול"? זה? יש הנוקטים כי אכן היה כהן גדול בימי בית שני וראה בעצמו את סדר העבודה ואף עשה בפועל את סדר העבודה אותו הוא מתאר (פרי עץ חיים למהרח"ו, שער יו"כ פ"ג, ובניצוצי אורות לחיד"א אחרי מות ס'א/ז). אחרים כתבו שהיה מזרע כהנים גדולים (מובא באבודרהם עמוד 37).

דעות אלו מעוררות תהיה, מאחר שבסדר זה מתואר לפעמים דבר השנוי במחלוקת תנאים או אמוראים. מדוע, איפוא, לא הובאה בגמרא ראייה מעדותו של יוסי בן יוסי כהן גדול? בנו של הנודע ביהודה וממלא מקומו, רבי שמואל לנדא, מעיר שאין בכך תמיהה, מפני שהפיוטים לא היו נפוצים בזמן הגמרא (ראה שם ראיותיו), ולפיכך לא ידעום (נוב"י תניינא או"ח סו"ס ק"ג).

אולם, יש הסוברים שיוסי בן יוסי היה בימי הגאונים הראשונים, כמאתים שנה אחר חתימת התלמוד, ולא היה כהן גדול כלל. כאסמכתא לכך נהוג להזכיר את בעלי התוספות במעילה (טו/א ד"ה ואפילו) המביאים קושיה בשם "רבינו חיים הכהן הגדול"..." הרי שהכינוי "כהן גדול" אינו מעיד כי המכונה אכן שימש ככהן גדול [וראה גם בסוף הקצות החושן המתאר את הש"ך בשם 'כהן גדול']. אין ביטוי זה אלא לאות שהיה כהן חשוב וגדול בדורו וראוי לכהונה גדולה, ותו לא (ראה אבודרהם שם, ובעיתים לבניה על ספר העתים, תיקונים ומילואים אות ר"ב, ושם מזכיר אמורא בירושלמי בשם רבי יוסי ברבי יוסי, דהיינו שיתכן שאמורא היה).

כך או כך פיוטים אלה קדומים מאד, והראשונים והאחרונים טרחו רבות להגיה ולהעיר במילותיהם, ולדקדק בהם שיהלמו את ההלכה הפסוקה. אף הבית יוסף עצמו העיר מספר הערות בפיוט "אתה כוננת" (ראה סו"ס"י תרפ"א), שתוקנו במהלך השנים, וכיוצא בדבר עשו פוסקי אשכנז בפיוט "אמיץ כח" (ראה למשל בנשמת אדם כלל קמ"ה אות ג').

כאשר עברה השנה ומשיח לא בא פרסם הש"ך קול קורא ובו כתב - "מאת ה' היתה זאת" מאת ה' היה שבשנת 'זאת' היא נפלאות בעינינו, נראה נפלאות; אולם "זה היום עשה ה'", המניעה היא מפני 'היום' - 'היום אם בקולו תשמעו', יש להקדים תשובה ומעשים טובים... (פרדס יוסף).

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,
24 שעות ביממה
מתחברים לשיעור
המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

פותרים מוצאים מבינים

יצא לאור חלקי

מבית מאורות ההלכה
כרך נוסף בסדרה המיוחדת
שנותנת תשובה מידית
לכל שאלה הלכתית

סיכום של ספרי ההלכה האחרונים • ניסוח בהיר וקולח • כ-3500 ערכים במפתח העניינים

ניתן להשיג בחנויות המובחרות | מאורות הדף היומי: 1700-500-151

